

8. Sewell, Robert G. The theme of suicide: a study of human values in Japanese and Western Literature-University of Illinois at Urbana-Champaign., 1976. – pp. 117-136.

Г. Вознюк,

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ТЕМА САМОУБИЙСТВА В БЫТОВЫХ ПЬЕСАХ ТИКАМАЦУ МОНДЗАЭМОНА

Даная стаття посвящена обозрению особенностей пьес Тикамацу Мондзаэмона, темой которых являются двойные самоубийства влюбленных. Обозрение проведено на материале наиболее известных пьес драматурга – «Самоубийство влюбленных в Соне-дзаки» и «Самоубийство влюбленных на острове Небесных сетей». В статье детально выявлены причины данного общественного явления, которое имело место в истории Японии начала XVIII века.

Ключевые слова: самоубийство влюбленных (синдзю), пьесы про повседневную жизнь (сэвамоно), эффект Вертера.

G. Voznyuk,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

SUICIDE THEME IN PLAYS ABOUT EVERYDAY LIFE OF CHIKAMATSU MONZAEMON

This article deals with the review of the specific features of suicide theme plays written by Chikamatsu Monzaemon. The review was made on the material of two the most famous plays – “The Love Suicides at Sonezaki” and “The Love Suicides at Amijima”. The article reveals the reasons of the social phenomenon, which took place in Japan’s history in the 17th century.

Key words: love suicide (shinjū), plays about everyday life (sewamono), the Werter Effect.

УДК 821.111-31 Ішігуро . 09

М. Драчова,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків

ДІАЛОГ КУЛЬТУР У ПОЛІФОНІЧНОМУ ПРОСТОРИ РОМАНУ КАДЗУО ІШІГУРО «КОЛИ МИ БУЛИ СИРОТАМИ»

У статті розглядаються діалогічні особливості поліфонічної текстуальної побудови роману Кадзуо Ішігуро «Коли ми були сиротами». Здійснено аналіз інтертекстуальних зв'язків та взаємодії персонажей твору в контексті діалогу культур Сходу та Заходу.

Ключові слова: діалог культур, поліфонічний роман, інтертекстуальність.

Кадзуо Ішігуро (народ. 1954–) – британський письменник японського походження, творчість якого відносять до постколоніальної літератури. В сучасному літературознавстві простежується тенденція до вивчення творчості письменників, у творчості яких риси мультикультуралізму є провідними (Б. Окрі, В. Найпол, К. Ішігуро, С. Рушді, Х. Курейші). Мультикультуралізм за своєю сутністю є діалогом культур, тому вивчення даного аспекту ми вважаємо актуальним. *Мета* дослідження полягає у вивченні діалогічних особливостей поліфонічного роману К. Ішігуро «Коли ми були сиротами». Для досягнення цієї мети нами були поставлені наступні *завдання*: 1) визначити теоретичні аспекти поняття текстуальної поліфонії; 2) виявити поліфонічні особливості діалогу культур у романі.

Вперше термін «поліфонічний роман» використано у праці М. Бахтіна «Проблеми поетики Достоевського» (1929). Поліфонічний роман за М. Бахтіним являє собою складне, комплексне явище, у якому голос персонажа функціонує як самостійна партія, приврівнюючись до голосу автора. Ідеї-позиції героїв разом із позицією автора формують поліфонічний діалог у романі. Поліфонія, таким чином, виражає «радикально нову авторську позицію по відношенню до зображуваної людини» [Бахтин 1972, 77]. Автор у процесі створення персонажів не робить їх своїми масками та не вирівнює їх у системі взаємовідношень із метою отримати необхідний результат. Персонаж у поліфонічному романі втрачає «зовнішні» ознаки, стає не власне образом, а скоріше, уособленим голосом. Отже, поліфонічний роман стає свого роду діалогом. Проте, за М. Бахтіним, не зважаючи на самостійність голосів, персонажі знаходяться під контролем автора, який групує їх таким чином, щоб сформувати чітку внутрішню структуру.

Російський науковець В. Біблер у нарисі «Діалог та культура», розвиває ідеї М. Бахтіна стосовно поліфонічного роману. В. Біблер вважає, що поліфонічний текст являє собою діалог з попередніми та майбутніми культурами. «Текст розширюється діалогізуючими (із ним) текстами, утягує у себе безкінечний ... контекст, стає поліфонічним» [Библер 2007, 156]. – зазначає науковець. Зрозуміти приховані сенси, за В. Біблером, можливо лише зіставивши текст із іншими текстами інших авторів, тобто на межі діалогізуючих текстів. Для розуміння поліфонічного тексту важливі не тільки попередні тексти, з якими вступає у діалог автор, але й наступні, які, переосмислюючи даний текст, вступають у діалог вже з ним.

Слід також звернути увагу на визначення поняття «діалог культур». У Новій філософській енциклопедії діалогом культур називається взаємодія, вплив чи відштовхування різних історичних чи сучасних культур, як форми їх співіснування [Новая философская энциклопедия 2001, 98]. Сфера діалогу культур – мистецтво, адже у творах мистецтва стираються часові кордони. З виникненням нових персонажів, авторів, творів попередні не втрачають актуальності. Крім того, твори мистецтва передбачають діалог автора з тим, хто сприймає ці твори. Тільки культура, яка знаходить своє відображення у формі твору мистецтва може стати місцем діалогу культур. Концепція «діалогу культур» стає основою у працях М. Бахтіна та В. Біблера. Діалог логік, за концепцією В. Біблера, розуміється також як діалог культур. Діалогізуючі між собою логіки виявляються ядрами деяких форм культури. В процесі виникнення логік виникають і культури. Цивілізації, таким чином, існують як культури тільки в процесі діалогу культур. Отже, діалог – це визначення культури, а саму культуру слід розуміти як діалог культур.

В. Біблер щодо діалогу культур зауважує: «Щоб бути готовим ... увійти в соціум культури ... необхідно ... виступити аутсайдером цивілізації, стати її мандрівником» [Біблер 2007, 134]. Це виявляється симптоматичним для головного героя роману К. Ішігуро «Коли ми були сиротами» (2000). Кристофер Бенкс, головний герой та оповідач роману, народжується у Шанхаї, Китай. Проте, він виховується у британських традиціях. Отже, головний герой роману виявляється носієм гібридної ідентичності, та опиняється поза межами як європейської, так і азійської культури, що робить його таким «мандрівником цивілізації», про якого пише В. Біблер. Така позиція дає можливість герою вступати в діалог з культурами як Сходу так і Заходу.

Місце, де головний герой проводить своє дитинство, тобто міжнародний шанхайський сетльмент, виявляється топосом де перехрещуються як східні культури Китаю та Японії, так і культури Сходу та Заходу. Сетльменти, хоча й формально вважалися орендованими територіями, практично ж вони вилучалися з відомства китайської влади і управлялися іноземною адміністрацією. Таким чином, діалог культур вводить у романі вже на рівні топосу.

Розуміючи поліфонічний роман як такий, що вступає у діалог із попередніми та майбутніми культурами, розглянемо поліфонічні особливості діалогу культур у романі К. Ішігуро «Коли ми були сиротами».

У тексті діалог культур виявляється через діалог персонажів. Прикладом такого діалогу у романі К. Ішігуро «Коли ми були сиротами» стають стосунки головного героя з його другом, який також народився в Шанхаї, з японцем Акірою Ямасітою. Цей герой також опиняється на перехресті культур. Він не може повністю прийняти японську культуру, але й не є носієм китайської культури. У процесі діалогу обидва герої віддаляються від своєї культури, сприймаючи інші. Така легкість сприймання іншої культури пов'язана в першу чергу з особливостями дитячого сприйняття. Прілоюструвати це можна наступним прикладом. У дитинстві Акіра у діалозі з Кристофером висловлює думку: «Ми, діти... схожі на шнурки, які тримають пластинки разом... Ми часто не усвідомлюємо цього, але саме ми, діти, скріплюємо не тільки родину, але і весь світ. І якщо ми не відповідаємо своєму призначенню, пластинки можуть розсіпатися по всій підлозі» [Ісигуро 2007, 79]. Ця ідея, дещо видозмінившись, залишається у свідомості головного героя після того, як він покидає Шанхай та багато років живе у Великобританії. Вже дорослий, Кристофер, висловлюючись щодо роботи детектива, зазначає: «Ми – шнур, який скріплює планки дерев'яних жалюзі. Якщо ми виявимося недостатньо міцними, все розсиплеться» [Ісигуро 2007, 145], що явно корелює зі словами Акіри. Отже, персонажі виявляються уособленими голосами, які знаходяться у діалогічних відношеннях взаємовпливу. Образ автора у романі відходить на другий план і, таким чином, показ позицій героїв відбувається крізь призму свідомості та пам'яті головного героя та наратора, Кристофера Бенкса.

Діалог культур знаходить своє відображення у романі також через показ взаємин між Китаєм та Великобританією у період після Другої опіумної війни. Культура Китаю знаходиться на перехресті двох Британських культур: антигуманної культури продавців опіуму, орієнтованої на наживу, та християнською, людяною культурою борців із опіумом. У романі це протистояння відтворено в образах батьків головного героя. Його батько, котрий працює на фірмі, яка продає опіум, виявляється репрезентом культури,

зорієнтованої на наживу. У той час, як мати – одна з керівників руху проти опіумної кампанії – репрезентує християнську культуру. Симптоматичним виявляється розв'язання ідеологічного конфлікту між ними: батько втікає. Це не означає перемоги матері (а, отже, й християнської культури), оскільки невдовзі вона опиняється у рабстві в одному з тих, кого вважала своїм союзником, тобто у воєначальника Ван Гуна. Такий спосіб розв'язання цього конфлікту корелює з дійсними історичними подіями у Китаї. Боротьба проти торгівлі опіумом у Китаї, яку очолювала протестантська церква, виявилась успішною. В 1912 р. видано перший правовий документ, який має відношення до боротьби з психотропними речовинами – Гаазька конвенція з опіуму. Вже у 1918 р. вступила у силу Женевська конвенція, яка забороняла імпорт героїну в Європу. Проте, частка участі азійських країн у світовому виробництві опіуму залишилася практично незмінною, що спричинено витісненням торгівлі опіумом у нелегально сферу. Отже, конфлікт у родині головного героя роману «Коли ми були сиротами» стає відображенням світових подій.

Головною темою роману є тема обов'язку, яка поєднує культуру Японії з європейською культурою. Щодо європейської культури, тема обов'язку найяскравіше проявляється в літературі класицизму, де генеральним конфліктом виявляється конфлікт обов'язку та почуттів. З іншого боку, для культури Японії ця тема також виявляється достатньо важливою. У кодексі самураїв проблема обов'язку (у першу чергу, воєнного) пов'язувалась із вірністю сюзерену. У романі така трактовка дещо видозмінюється: для Кристофера Бенкса обов'язок також пов'язаний із вірністю, однак не сюзерену, а власному призначенню. Крім того, характерний для європейської класицистичної літератури конфлікт обов'язку та почуттів також присутній у романі. Проте, цей конфлікт розв'язано не в дусі класицизму, що є характерним для постмодерного тексту. Хоча герой обирає обов'язок, а не почуття, у фіналі розкривається, що виконання цього обов'язку не мало сенсу.

Щодо діалогу культур як взаємовпливу історичних культур, треба зазначити, що К. Ішігуро переосмислює текст Ч. Діккенса, а саме його пізній роман «Великі сподівання» (1860). На це звертає увагу британський дослідник В. Сім у монографії «Кадзуо Ішігуро» [Sim 2009, 96]. Головні події роману К. Ішігуро повторюють сюжет роману Ч. Діккенса, а отже, у сюжеті роману «Коли ми були сиротами» запозичені ідеї, мотиви, образи з подальшою їх трансформацією.

У романі К. Ішігуро інтертекстуальні зв'язки відбуваються завдяки таким елементам, як алюзійні образи (алюзія, як зазначає російська дослідниця Н. А. Фатеева, це вибіркоче запозичення певних елементів з тексту-донору у новий текст [Фатеева 2007, 57]). Таким є образ самого Кристофера Бенкса, який корелює із образом Піпа, головного героя роману «Великі сподівання». Підставою для їх зіставлення є те, що обидва герої – сироти, обидва мають амбітні плани. Також це образ Сари, коханої жінки Кристофера, яка співвідноситься з образом Естелли, коханої Піпа. Ще один алюзійний персонаж – образ благодію-злудію, який у романі К. Ішігуро «Коли ми були сиротами» представлений образом воєначальника Ван Гуна. Цей персонаж зіставляється з образом Абея Мэгвича з роману «Великі сподівання». Проте, образи та сюжет роману Ч. Діккенса у романі К. Ішігуро переосмислюються, що є характерним для постмодерної літератури. Фінал роману «Коли ми були сиротами» розходиться з фіналом роману Ч. Діккенса. Герой К. Ішігуро, підпорядковуючи своє життя служінню «великій меті» залишається ні з чим, у той час,

коли роман Ч. Діккенса закінчується досягненням головним героєм його мрії – життя з Естеллою.

Крім того, слід звернути увагу на розбіжності у трактовці образів. На відміну від Піпа, Кристофер Бенкс не в змозі відмовитись від своїх амбіцій. Найбільші розбіжності простежуються в образі Ван Гуна. На відміну від Абеля Мегвича, він допомагає головному герою не від щирого серця, а заради здобуття певних привілеїв. Зауважимо, що інтертекстуальність роману К. Ішігуро «Коли ми були сиротами» виступає насамперед на рівні сюжетних ситуацій. Крім того, у романі використано алюзійні образи, трактовка яких розбіжна з їх трактовкою у претексті.

Таким чином, у романі «Коли ми були сиротами» представлено багаторівневу діалогічну організацію. Через діалог персонажів втілюється поліфонічний принцип наративної побудови, який характеризується взаємопроникненням культур Сходу та Заходу. Поліфонічною ознакою виявляється і показ діалогу культур через тему роману, яка об'єднує японську культуру з британською, і діалог з текстом, який переосмислюється у романі К. Ішігуро, а саме з романом Ч. Діккенса «Великі сподівання». Крім того, текст роману знаходиться у діалогічних відношеннях з історією, що корелює з думкою постструктуралістів Т. Барта, М. Ріффатера, М. Грессе, Ш. Гривеля та інших щодо ототожнення свідомості людини з письмовим текстом: історія та культура, філософія та література, суспільство і людина – все читається як єдиний, глобальний текст, тобто інтертекст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бахтин М. М.* Проблема поэтики Достоевского / М. М. Бахтин. – М.: Художественная литература, 1972. – 179 с.;
2. *Библер В.* Михаил Михайлович Бахтин, или Поэтика культуры / Библер В. С – М.: Директ-Медиа, 2007. – 363 с.;
3. *Библер В. С.* От наукоучения к логике культуры. Два философских введения в двадцать первый век. М., 1991;
4. *Исигуро К.* Когда мы были сиротами : [роман] / Кадзуо Исигуро. – М.: Эксмо, 2007. – 336 с.;
5. Литературная энциклопедия терминов и понятий [Гл. ред. и сост. Николюкин А. Н.]. – М.: Интелвак, 2001. – 799 с.;
6. Новая философская энциклопедия: В 4 тт. [Под редакцией В. С. Стёпина]. М.: Мысль, 2001.;
7. *Фатеева Н.А.* Интертекст в мире текстов: контрапункт интертекстуальности / Н.А. Фатеева. – М.: КомКнига, 2007. – 208 с.;
8. *Ямпольский М.* Память Тиресия. Интертекстуальность и кинематограф / М. Ямпольский. – М.: РИК Культура, 1993. – С. 32-53.;
9. *Чарльз Диккенс.* Большие надежды/ Собрание сочинений в тридцати томах. Том 23./ перевод М. Лорие. – М.: Гос. изд-во худож. лит-ры, 1960.;
10. *Sim W. Kazuo Ishiguro* / Wai-chew Sim. – London: Routledge, 2009. – 200 p.

**ДИАЛОГ КУЛЬТУР В ПОЛИФОНИЧЕСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ
РОМАНА КАДЗУО ИСИГУРО «КОГДА МЫ БЫЛИ СИРОТАМИ»**

В статье рассматриваются диалогические особенности полифонического текстурального построения романа Кадзуо Исигуро «Когда мы были сиротами». Осуществлен анализ интертекстуальных связей и взаимодействия персонажей произведения в контексте диалога культур Востока и Запада.

Ключевые слова: диалог культур, полифонический роман, интертекстуальность.

M.Drachova,

V.N. Karazin National University of Kharkiv

**DIALOGUE OF CULTURES IN THE POLYPHONIC
SPACE OF THE NOVEL OF KAZUO ISHIGURO
“WHEN WE WERE ORPHANS”**

The dialogic features of polyphonic textual organization are analysed in the article. The intertextual connections and interaction of characters are examined in the novel «When we were orphans» by Kazuo Isiguro in the context of cultural dialogue of East and West.

Keywords: dialogue of cultures, polyphonic novel, intertextuality.

УДК 801.678

І.Костанда,

Краматорський економіко-гуманітарний інститут, Краматорськ

**ВПЛИВ КИТАЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ ДОБИ ТАН
НА ФОРМУВАННЯ СТИЛІСТИЧНОГО ПРИЙОМУ ПАРАЛЕЛІЗМ
У ЯПОНСЬКІЙ КИТАЙСЬКОМОВНІЙ ПОЕЗІЇ КАНСІ**

Проаналізовано вплив давньокитайської поезії на японську поезію кансі, досліджено вплив лексичного паралелізму доби Тан (618-907) на японські вірші кансі, із урахуванням екстралінгвістичних факторів, проаналізувати особливості вживання та структури паралелізму у давній китайській та японській поезіях. У статі розглянуто питання основних властивостей паралелізму, його види, особливості структури, вивчення та перекладу, а також розглянуто явище повного і розгорнутого паралелізму у віршах доби Тан; досліджено лексеми, що утворюють паралелізм у віршах доби Тан та у японських віршах кансі.

Ключові слова: поезія, вірші, паралелізм, доба Тан.